

UN MEȘTER STICLAR DIN BOEMIA LA CURTEA DOMNEASCĂ DIN BUCUREȘTI (1698)

de NICOLAE VĂTĂMANU

A rămas necunoscută cercetătorilor noștri isorici călătoria unui meșter sticlar din Boemia, care s-a întâmplat să fie de față la nunta uneia dintre fiicele lui Brîncoveanu. Relația de călătorie s-a tipărit încă din 1870, dar într-o publicație regională cu o circulație restrînsă¹⁾. Știrile pe care ni le dă nu sînt multe; în schimb, ele sînt destul de interesante, cuprinzînd informații despre un spectacol la curtea domnească din București.

Călătorul se numea Georg Franz Kreybich și era de fel din Steinschönau (Boemia) unde se născuse în 1662 și unde a murit, pare-se în 1736. Se trăgea dintr-o familie de meseriași sticlari, dintre acei harnici lucrători șlefuitori și gravori ai sticlei, care au făcut faima cristalului de Boemia. El își vindea singur marfa, călătorind din loc în loc pe la sate și pe la bîlciuri. A început această călătorie de tînăr, de la optsprezece ani. Pleca la drum în tovarășia mai multor sticlari sau neguțatori pentru a străbate drumurile lungi și necunoscute, în adevărate convoaie de căruțe. Intre 1680 și 1719, Kreybich a întreprins peste treizeci de călătorii. El a străbătut toată Europa, la răsărit pînă la Moscova și la apus pînă la Londra și în Scoția; a ajuns spre nord, pînă în Danemarca și Suedia și a coborît spre sud pînă la Roma și la Constantinopol. Călătoria în mod obișnuit spre Varșovia și Riga, dar mai des decît oriunde, în Ungaria și în Ardeal. De aci a trecut și la noi, în Țara Romînească și în Moldova.

Ajuns la bătrînețe, Kreybich și-a încheiat călătoriile în 1719. În anii care i-au mai rămas de trăit, el a fost judecătorul și învățătorul satului său. Tot atunci, amintindu-și de întâmplările unei existențe bogate în evenimente, Kreybich și-a scris călătoriile, pe filele unui catastif. Manuscrisul a fost descoperit în 1870 de către Ludwig Schlessinger, în colecția lui Augustin Conrathsen din Leitmeritz, care l-a și publicat.

¹⁾ *Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, VIII Jahrgang 1870. Prag. p. 220 — *Reisebeschreibung eines deutschböhmischen Glaseschneiders*, mitgetheilt von Dr. Ludwig Schlessinger. Exemplarul se găsește în biblioteca tov. Acad. Prof. Dr. Wilhelm Knechtel, căruia îi mulțumim pentru că ni l-a pus la dispoziție.

În notele lui Kreybich se găesc adunate privilegiile acordate de Wenzel N. O. Kinsky gravurilor și zugravilor pe sticlă din satul Steinschönau în 1694; o genealogie a neamului Kreybich, pe 150 de ani; o culegere de rețete medicale și gospodărești, în sfârșit, partea cu mult mai însemnată, atât prin cuprins cât și prin întindere, descrierea călătoriilor sale.

Din tot ce a scris Kreybich, o singură călătorie din Italia este mai colorată, ca un reflex târziu al plăcerii ce a simțit călătorind spre sud. Restul este mai mult un fel de contabilitate negustorească. Totuși, după cum se va vedea, trebuie să-i fim recunoscători și pentru puținul cât ni-l spune.

Din cele vreo treizeci de călătorii întreprinse de Kreybich, douăzeci și două au fost în Ardeal. De câteva ori a trecut munții în Țara Românească, dar știrile pe care ni le dă sînt foarte sărace¹⁾. Il găsim, astfel, o dată la un bălci din Cîmpulung, la 1710, unde se și îmbolnăvește. Episodul este doar o scurtă însemnare, un adaus la povestea întoarcerii la Sibiu, unde avea prieteni și nădăjduia să se simtă mai bine.

Cea mai însemnată călătorie a lui la noi în țară, a fost însă cea din 1698. Kreybich se întîmplase să fie în Ardeal, în 1697, cînd generalul Veterani a suferit din partea turcilor marea înfrîngere de la Lugoj. S-a înapoiat acasă, în Boemia, dar la sfîrșitul lui octombrie al aceluiași an era din nou la drum spre Ardeal. Nu întîrziase în satul său decît trei săptămîni. În Ardeal nu mai erau la vremea aceasta mișcări de trupe, dar nici pacea nu se încheiase încă între turci și austriaci. Kreybich, dorind însă să treacă munții, ceru să i se elibereze din țară permissia de a călători înapoi. Așteptînd rezultatul intervenției sale pe lîngă domnul Țării Romînești, el trăsese în gazdă la Brașov, la un prieten, care era consilier orășenesc „*Rathsherr*”. Cartea de drum i-a sosit și împreună cu ea o escortă care să-i asigure călătoria. În același timp escorta trebuia să conducă și pe un trimmes al orașului Brașov, care aducea un dar din partea bogatei cetăți ardelenice pentru nunta fiicei lui Brîncoveanu. Întîmplarea a făcut să fie trimmes cu darul, tocmai consilierul orășenesc la care fusese găzduit Kreybich. Astfel, ei au călătorit împreună. Sticlarul din Boemia a avut buna inspirație ca pe lîngă darul ce se aducea din partea Brașovului, să adauge și din partea lui un mic dar personal, în cristaluri. Datorită acestui gest, a avut cinstea să fie poftit la nuntă și cu multă mîndrie înseamnă în notele sale, că a stat la masă cu principele, cu patriarhul și cu cei mai mari boieri. Dar satisfacția lui a fost și mai mare cînd, după nuntă, principele i-a cumpărat cristaluri de 200 talleri (Löwenthaler) și i-a dăruit o bucată de postav englezească și o blană.

După cum am spus, Kreybich este în însemnările lui de o regretabilă zgîrcenie. El nu ne spune nici măcar cine era principele și nici la nunta cui a luat parte. Aceste lacune se pot însă ușor împlini. Cronica lui Radu logofătul Greceanu ne arată că în februarie 1698 Brîncoveanu și-a măritat cea de a treia fiică, pe Ilinca, cu paharnicul Scarlatache, feciorul puternic-

¹⁾ *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó*, vol. III, Brașov, 1918, p. 503 („Historica relatio de initio et progressu missionis Coronensis Societatis Jesu in Transilvania ab Anno Domini 1688 usque 1776” menționează prezența sticlarului Kreybich la Brașov și arată cum proceda în afaceri transferînd banii prin intermediari la Viena).

cului dragoman Alexandru Mavrocordat¹⁾. De asemenea, Kreybich nu ne spune nici orașul unde a călătorit și deci unde s-a făcut nunta. Știm însă, din aceiași sursă²⁾, că domnia se aflase pînă în decembrie 1697 la Tîrgoviște. Întîrziase acolo din cauza ciumei care bîntuia la București. Dar, a doua zi după praznicul sfîntului Nicolae, Brîncoveanu se ridicase cu toată casa și pornise la București, pe de o parte fiindcă mai slăbise virulența molimeii și, pe de altă, fiindcă îl aștepta acolo un agă, care-i aducea caftan din partea noului vizir. Deci, nunta se făcu la curte, în București, unde a slujit patriarhul Ierusalimului, Dosithei, acela care în 1697, la Tîrgoviște, făcea rugăciuni pentru curmarea ciumei, și care apoi se găsea, în martie 1698, la București³⁾.

Importanța deosebită a știrilor pe care ni le dă Kreybich stă însă în menționarea petrecerilor la care a fost de față la curte. El spune că după ospaț, în aceeași sală în care mîncase, și bănuim să fi fost vestita spătarie cu stelele, cea mai încăpătoare din palat⁴⁾, s-a ridicat un decor reprezentînd o cetate și s-a înjghebat un joc de război: cetatea care era apărată pe dinăuntru de ostași nemți, a fost atacată, asediată de către turci. Aceștia au bombardat-o cu ghiulele pînă ce au silit-o să se predea. Nu este greu să se vadă aci o aluzie la recentele lupte din Ardeal și la înfrîngerea lui Veterani de la Lugoj. Acest joc de război, cu batjocorirea austriacilor, se potrivea și cu sentimentele intime ale domnului, jignit de generalii austrieci, Veterani și mai ales Heissler, dar și cu politica pe care, de voie-de nevoie, trebuia să o ducă. Mult socotitul Kreybich nu spune cum era înfățișată cetatea și cine erau actorii care închipuiau pe luptători. Este de crezut că vor fi fost tot niște „pehlivani“, dintre aceia care străbăteau țările orientului, arătîndu-și priceperea, dar poate să fi fost și pitici, dacă nu cumva animale, așa cum se obișnuia la asemenea petreceri. În orice caz, spectacolul trebuie să se fi desfășurat în zgomotul și lumina artificierilor, a „giucărelor de foc“ cum li se spunea pe atunci⁵⁾.

Cu toate că acea reprezentație reflecta stricta actualitate, procedeu era departe de a fi nou. Nu numai că la curtea lui Vasile Lupu se mai făcuse o asemenea petrecere cu prilejul nunții uneia dintre fete, aceea care a luat pe Radziwill, dar cu veacuri înainte lumea bizantină se delectase cu jocuri de felul acesta. După ocuparea Constantinopolului gustul spectacolelor trecuse la turci. Se dădeau la Stambul reprezentații mimate, fără text, care și ele înfățișau atacuri de cetăți și lupte de oștiri. Din cetatea cucerită, tot așa, cu multe explozii de artificii, scăpau animale înspăimîntate: „creștinii asediați erau reprezentați prin porci, omagiu față de ambasadorii pofțiți să fie de față la reprezentații“⁶⁾.

Dar să ne reîntoarcem la Kreybich. Altă informație pe cere ne-o mai dă el privește jocurile care au urmat după asediul cetății nemțești. A fost un întreg spectacol, bogat și variat, fiindcă informatorul nostru vorbește de „multe jocuri“. Abia după ce s-au terminat acestea, au început dansurile.

¹⁾ *Istoria Țării Românești de la 1689—1700* de marele logofăt Radul Greceanu, în *Cronicari munteni*, II, Buc., 1961, p. 330.

²⁾ *Ibidem*, p. 94.

³⁾ N. Iorga, *Constantin Brîncoveanu*, Văleni, 1914, p. 190.

⁴⁾ A. M. Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, ed. N. Iorga, București, 1914, p.27.

⁵⁾ G. Șincai, *Cronica*, vol. III, București, 1885, p. 225.

⁶⁾ N. Iorga, *La société roumaine du XIX-ème siècle dans le théâtre roumain*, în „Revue historique du Sud-Est européen“, III, 1926, nr. 4, p. 107.

Kreybich înșiră dansurile turcești, arăbești, chinezești, tătarăști, franțuzești, spaniole și polone; chiar dacă dansurile nu vor fi avut originea atribuită de autor, este de reținut totuși varietatea lor.

Pretrecerea — ne spune Kreybich — a ținut toată noaptea, pînă la ziuă. Trebuie să înțelegem: doar pretrecerea la care a fost poftit el! Fîindcă, după obicei, nunta trebuia să țină măcar o săptămîină. Dar, chiar așa, singura zi la care a fost de față, l-a uimit și l-a încointat într-atîta pe meșterul gravor de cristaluri, încît strîns și neîndurîndu-se să spună mai mult, încheie cu asigurarea că nici nu se pot descrie toate cîte le-a văzut!

A N E X A

TEXTUL LUI KREYBICH PRIVITOR ÎN CALATORIA LA BUCUREȘTI.

„...Und bin auch wiederumb in diesem Jahr am letztem Oktober, als ich drei Wochen zu Haus gewesen, wiederumb auf die fünfzehnte Reis' in Siebenbürgen und in die Wallachei gereiset. Es war zwar noch nicht Fried mit dem Türcken, aber es ward mir ein Pass von dem wallachischen Fürsten herausgeschickt, in welchem versichert war, dass ich mit sicherem Geleit sollte herauspassiret werden, wie es auch geschehen. Denn ich habe grosse Ehre alldorten empfangen, denn es ward von Kronstadt ein Rathsherr, bei welchem ich logirte, mit einem Präsent von der ganzen Stadt an den Fürsten geschickt auf des ältesten Prinzen¹⁾ seine Hochzeit oder Beilager, welches sehr angenehmen. Und ich machte auch einen kleinen Präsent unit Gläsern; so hatten wir die Ehr auf der Hochzeit mit an der Tafel, wo der Fürst und der Patriarch und die vornehmsten Minister sassen, zu speisen, und wurde auch noch nachdem der Fürst vor 200 Löwen Thaler Gläser gekauft mit einem englischen Tuch zu einem Pelz beschenket. Da ging es lustig her, da war etwas zu sehen, das der Mühe werth zu sehen war. Denn es ward nach dem Essen in derselben Saal, wo gespeiset ward, eine Festung aufgebaut und wurde von denen Türcken belagert und in der Festung waren Deutsche, und die Türcken bombardirten die Festung mit Stucken und Bomben und zwangen sie zur Übergab und zum Accord. Und wurden auch sonsten viel Spiel gehalten, auch allerhand Tänze, türkisch, arabisch, chinesisches, tatarisch, französich, spanisch und polnisch, und währte die ganze Nacht hindurch bis zum Tage, ich kann nicht Alles beschreiben“.

„...Și din nou în acest an la sfîrșitul lui octombrie, după ce am fost acasă pentru trei săptămîni, am făcut a cincisprezecea călătorie în Transilvania și Valahia. Deși pacea cu turcii încă nu fusese încheiată, mi-a fost trimis un pașaport din partea voievodului Munteniei, în care se spunea că pot părăsi țara, condus de o escortă sigură, ceea ce s-a și întîmplat. Căci am fost primit cu cinste pretutindeni, deoarece din Brașov fusese trimis un consilier — la care am locuit — cu un dar din partea întregului oraș voievodului pentru căsătoria domnească a celei mai mari dintre fiicele sale și care a fost foarte plăcută. Și eu, de asemenea, am făcut un mic dar în pahare; în acest fel am avut cinstea să prînzim la masa de nuntă, la care au luat parte voievodul, patriarhul și cei mai însemnați dregători; iar, după ce voievodul a cumpărat pahare pentru 200 de Löwen-taleri, mi s-a dăruit o ștofă englezească pentru o blană. A fost veselie, a fost ceva de privit, care merita să-și dea osteneala cineva să vadă, căci după terminarea prînzului, în aceeași sală, în care acesta a avut loc, a fost ridicată o cetate, împresurată de turci, iar în cetate erau germani. Turcii bombardau cetatea cu tunuri și bombarde și-i siliră să se predea și să ceară pace. Și s-au făcut și multe alte jocuri și tot felul de dansuri, turcești, arabe, chinezești, tătarești, franceze, spaniole și poloneze și au ținut toată noaptea pînă la ziuă; nu pot descrie totul“.

¹⁾ Mai curînd să se citească „*ältesten Prinzessinen*“. Probabil greșeală de lectură sau de tipar.